

Hembygdsnytt

Museet Kvarnvikens Kvarn och Såg

Vintern 2016-2017

Sågen i Kvarnviken

Gäddorna i Kvarnsjön

*God Jul och Gott nytt år
önskar föreningen*

Från föreningens ordförande

Björn Mellström

Under året som gått har vi som vanligt haft 4 kvarndagar, 2 i maj och 2 i september. Kvarndagarna var välbesökta och mycket lyckade. Vi har även haft en del visningar för grupper och skolklasser. Under året har vi även som tidigare levererat siktat rågmjöl till Gysinge Färgfabrik och vete- och rågmjöl till Upplandskubbens Vänner. Vi har även sågat timmer i sågen vid ett tillfälle.

Just nu håller vi på med att byta siktdukar i sikten. De gamla dukarna var från 90-talet när sikten renoverades. Dukarna var nu slitna med många små hål. Att byta dukarna är ett stort jobb, bland annat beroende på att de sitter fast på en träram med ett par tusen små spikar som först måste dras ut och sedan ska nya dukarna spikas fast igen på samma sätt. Jobbet måste vara klart till i mars, då vi räknar med att få en ny beställning från Gysinge Färgfabrik.

Arbetet med vattenturbinen går framåt. Själva turbinen är klar för montering, men det återstår lite jobb med turbinhuset. Vattnets utlopp från turbinen måste även rensas från sand som har följt med vattnet, det kommer troligen utföras med en slamsugningsbil.

Turbinen klar för montering.

Kvarnkällaren.

Under vintern har vi även en del andra underhållsjobb som behöver utföras i kvarnen. Bland annat så behöver vi byta remmarna i de två elevatorer som hör till rensverket. Elevatorer är de "hissar" som används för att transportera upp spannmålen från källaren till vinden. Det är i princip en rem med plåtskopor som roterar inuti två trätrummor. Remmarna börjar bli slitna och det finns risk att de går av, därför vill vi byta remmarna innan de går av. Elevatorerna används när vi rensar spannmålen i rensverket innan malning. Även några lager till axlarna i elevatorerna behöver bytas.

Sågklingan i sågen behöver också filas och skränkas efter att vi sågade i spik senast vi sågade timmer. Förhoppningsvis kan vi fixa klingan själva så vi slipper lämna in den på renovering. Vi har fortfarande ett par stockar kvar att såga.

Sedan har vi som vanligt mycket sly att rensa i området runt kvarnen och de övriga husen i Kvarnviken.

Vi har med andra ord ganska mycket att göra i Kvarnviken även nu under vintern.

Sågen i Kvarnviken

Historia berättad av mjölnare Sven Mellström för några år sedan.

Jag tänkte berätta lite om sågen i Kvarnviken. När vi kom till Kvarnviken, jag och min pappa, så var sågen i ganska dåligt skick. Remmarna var gamla och dåliga och klingan var väldigt dålig och med liten diameter. Men vi sågade en del åt traktens bönder, bland annat åt Räcksta Gård var det ganska mycket sågning. Vi sågade långa slanor som de hade till stängsel för korna. Det var inte gärdsgårdar utan man stängde med kluvna slanor. Det var skapliga travar som vi sågade.

Några år senare kom Stockholms Stads parkavdelning och ville ha sågat. De hade en hel del träd som de hade tagit bort ur parker och de ville ha dem sågade till virke som användes i så kallade snöstaket. Det var låga staket som talade om att innanför staketet fick man inte ploga, för då kanske man rev upp gräsmattan. Dimensionerna var väl 2*2 tum och 1,5*3 tum.

Jag minns inte om jag gjorde militärtjänst eller om jag hade jobb åt kommunen då med plogning och pappa var sjuk. Han hade blivit opererad för cancer och det hade spritt sig till lungorna så han var ganska dålig, så han orkade inte såga. Då engagerade vi Lennart Olsson, en skolkamrat till mig. Han var snickare och han kom hit och sågade. Även min kusin Oskar i Tuve Kvarn var här en vår och sågade åt Räcksta Gård.

Vi hade en liten traktor som pappa hade byggt av gamla bildelar. Den gick på gengas då eftersom det fortfarande var ransonering på bränsle efter kriget. Vi brukade använda den till att hämta timmer. Jag minns en gång att vi hämtade timmer på Lambarön. Det var en fastighetsägare där som skulle bygga till sitt hus och hade mycket stora träd på tomten som han ville ha sågade. Vi körde ner med traktorn på isen vid Kanaan och skulle köra till Lambarön, det hade varit kallt som sjutton den vintern. Vi trodde att det skulle vara bra is men vi märkte när vi kom ut att isen inte var så bra. Så vi vände och körde på vägen istället bort till Kalvudden där det en plogad väg på isen över till Lambarön. Där körde vi över och lastade och åkte sedan landsvägen tillbaka. Jag minns inte

riktigt om vi körde tillbaka virket sedan, men jag tror att de hämtade virket med båt på våren.

Sågen var inte i något vidare skick men vid ett tillfälle så köpte vi ett lass timmer som låg uppe i Vällingby. När Vällingby byggdes så var det mycket träd som fälldes. Det var ett väldigt lass timmer som vi sågade, det var innan pappa blev allt för sjuk. Vi stabbade upp virket och sålde det sedan till Fredells Trä ute i Nacka. Vi fick väl lite betalt för virket men klingan var dålig, det blev ojämna dimensioner, det kunde vara en tum i ena änden och två tum i andra. Det var ingen bra kvalitet på virket så vi fick inte så bra betalt.

Sedan sågade jag lite virke när jag köpte en gammal båt. Jag fick en ekstock som jag sågade bordläggningvirke av och bytte lite bord i botten. Båten hette Björn och var en gammal fiskebåt. Jag gjorde även en relingskant i ek som jag hade sågat i sågen.

Sedan låg sågen i ide i många år tills vi fick ett anslag från Länsstyrelsens kulturenhet för att rusta upp sågen. Björn har gjort ett stort jobb så sågen är i fint skick i dag. Vi har även en ny klinga men den går inte riktigt bra den heller, vet inte riktigt vad det beror på. Sedan har vi lite problem med drivremmar som vill slira men det går att såga, i alla fall för att visa lite för allmänheten hur det går till.

Kvarnen med vedtravar och timmer på 1940-talet.

Gäddorna i Kvarnsjön

Även denna historia är berättad av Sven Mellström.

På vintern, jag tror det var 1946, var det väldigt kallt och det fanns väldigt mycket gädda i Kvarnsjön. Jag har hört att Ljunglöf hade planterat in gädda i sjön. På våarna, när gäddorna lekte, så var det stora våtmarker mot Ängby och även upp mot Oljeberget där det var upp till en halvmeter djupt med vatten. Där lekte gäddorna något alldeles otroligt. Det plaskade överallt, det fanns massor av gäddor. De fick väl problem med maten förstår jag, så mycket mörkt fanns det väl inte i sjön. På vintern 1946 var det väldigt kallt och sjön frös till och gäddorna fick syrebrist i sjön. Sjön kvävde som man sade på fackspråk. Isen blev så tjock så att det blev ingen syresättning av vattnet. Normalt så får väl vattnet syre från ytan men isen hindrade det.

Det kom en bonde till kvarnen med några säckar säd som skulle malas. Det var inget stort lass så det fanns vatten i sjön så det räckte att mala med. Jag startade turbinen, det var väldigt hopfruset men det gick och jag malde lasset med säd, bonden åkte hem och det var inte mer med det.

Men på kvällen någon dag efter malningen så var det ett himla oväsen nere på Mälaren. Det var så att det vatten som hade kommit från Kvarnsjön och runnit igenom turbinen hade runnit ut ovanpå Mälarens is och sedan frusit. Gäddorna i Kvarnsjön, som väl var alldeles för många, hade känt att vattnet satte sig i rörelse och passade på att gå med vattnet ut. Det gjorde de aldrig annars, men de följde med vattenströmmen ut för att kanske få nytt friskt vatten. När de passerade turbinen så blev de hackade i ungefär två tum långa bitar. Gäddbitarna flöt sedan ut med vattnet på Mälarens is. Det var ingen liten sjö som blev på isen, det var nästan över till Lovö. På natten blev det väldigt kallt och gäddbitarna frös fast. Det oväsen som jag hörde var traktens rävar som hade upptäckt gäddbitarna i isen. Bitarna stack väl upp så mycket så att rävarna fick smak på dem, men kom inte åt dem i isen. Det var nog 5-6 rävar som gick och skrek, det var i mars det här så det var väl parningstid också.

Efter den vintern så försvann gäddorna från Kvarnsjön. Många av gäddorna dog i sjön på grund av syrebrist. På våren när isen försvann kunde man se gäddkadaver ligga och flyta. Sedan blev det aldrig mer någon gädda i sjön. Idag finns det lite småfisk, mört, sarv och liknande. Det brukar vara folk som fiskar i sjön för att ha som bete.

Numera finns det också lite kräftor i Kvarnsjön. När vi rensade gallret vid turbininloppet i höstas så hittade vi en död kräfta, men det bevisar ju att det finns kräftor. Jag har även en gång hittat en levande kräfta i turbinen. Det har också varit någon fiskeförening här och provfiskat efter kräftor i sjön och fått några stycken.

Kvarnsjön hösten 2015

Nya medlemmar

För er som är nya medlemmar i föreningen i år och betalat första medlemsavgiften efter 1 september i år så gäller medlemsavgiften även för 2017. Ni behöver alltså inte betala medlemsavgiften nu igen utan ni är medlemmar även under 2017.

Kvarnviken på 1940-talet. Sven Mellström står på bron.

Vill ni få information oftare från föreningen? Ange er E-postadress när ni betalar årsavgiften, så kan vi göra utskick med information.

Museet Kvarnvikens Kvarn och Såg

Postadress: c/o Mellström, Box 3014, 161 03 Bromma

Hemsida: www.kvarnvikensmuseum.se

E-post: info@kvarnvikensmuseum.se

Plusgirokonto: 487 18 35-7

Medlemsavgift: 120:- per år, 150:- för familjer.

Glöm inte att uppge namn och adress vid inbetalning av årsavgift.

